

Ο Ρόλος του Κοινωνικού Διαλόγου για την Ενίσχυση του Εθελοντισμού στην Ελληνική Κοινωνία

Ιωάννης Πάπας

Εκπαιδευτικός, Πρόεδρος της Οικονομικής & Κοινωνικής Επιτροπής της Ελλάδος (Ο.Κ.Ε.)

Περίληψη

Το άρθρο αναδεικνύει το διαχρονικό και επίκαιρο χαρακτήρα του εθελοντισμού, τη θεσμική αξία του και τη σύνδεσή της με τις ευρωπαϊκές αρχές και τη στοχοθεσία για τη διεθνή ανάπτυξη. Επίσης, επικεντρώνεται στη νομοθετική οριοθέτηση του εθελοντισμού στην Ελλάδα και στις προοπτικές βελτίωσής του με τη συμβολή του κοινωνικού διαλόγου. Τέλος, τονίζεται η αξιοποίηση των υφιστάμενων μέσων για τη διάδοση του εθελοντισμού και η προαγωγή και μεταλαμπάδευση των αξιών και της σημασίας του στις επόμενες γενιές.

Η εθνική οικονομική κρίση χρέους, η πανδημική κρίση covid-19, η κλιματική κρίση και τα συνακόλουθα αυτής ακραία καιρικά φαινόμενα, οι φυσικές καταστροφές, οι έντονες προσφυγικές και μεταναστευτικές ροές προς την Ελλάδα και την Ευρώπη, λόγω εντεινόμενης αστάθειας και ανασφάλειας σε κάποιες περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Βόρειας Αφρικής και εσχάτως ο μεγάλος αριθμός ανθρώπων που εγκαταλείπουν τη χώρα τους λόγω πολεμικών διενέξεων, συγκρούσεων και βίας, ανέδειξαν με τον πιο emphaticό τρόπο την αξία του εθελοντισμού στα πεδία της υγείας, της διαχείρισης περιβαλλοντικών ζητημάτων, καταστροφών και κρίσεων, της κοινωνικής φροντίδας,

της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της προστασίας των ευάλωτων ομάδων.

Για την έννοια του εθελοντισμού, η οποία έχει απασχολήσει έντονα τους μεγαλύτερους διεθνείς οργανισμούς παγκοσμίως, έχουν δοθεί αρκετοί ορισμοί. Ως κοινά χαρακτηριστικά όμως, συναντώνται στην πλειοψηφία αυτών η επιδίωξη ωφέλειας για άλλους ανθρώπους ή για ολόκληρη την κοινωνία, η ύπαρξη ελεύθερης βούλησης προς την κατεύθυνση αυτή και η παροχή υπηρεσιών χωρίς αμοιβή προς το σκοπό αυτό. Σύμφωνα με τη σχετική έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου «η συμμετοχή σε εθελοντικές δραστηριότητες αποτελεί χειροπιαστή έκφραση της συμμετοχικής δημοκρατίας και ενεργό άσκηση της ιδιότητας του πολίτη», η οποία δύναται να συμβάλλει στην κοινωνική ανάπτυξη, την κοινωνική ένταξη και την ευημερία.

Αν και οι ιδέες της κοινωνικής αλληλεγγύης και δικαιοσύνης αναπτύχθηκαν στην Αρχαία Ελλάδα, ο εθελοντισμός- λόγω του πλήθους δοκιμασιών που υπέστη η χώρα μας -δεν γνώρισε άνθιση ανάλογη με αυτή άλλων κρατών, όπως η Αυστρία, η Σουηδία, η Ολλανδία και η Δανία, πλην όμως κατά τα τελευταία χρόνια παρατηρείται σημαντική αυξητική τάση, ιδίως από την διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων στην Αθήνα και εντεύθεν¹.

¹ ΕΙΑΕΔ (2020), Εθελοντισμός στην Ελλάδα: Υπάρχουσα κατάσταση και προτάσεις

Ο εθελοντισμός αποτελεί μια από τις σημαντικότερες εκφράσεις της δημοκρατίας, λειτουργώντας ως εγγύηση σημαντικών συνταγματικά κατοχυρωμένων αρχών και δικαιωμάτων²: της προστασίας και προαγωγής των κοινωνικών δικαιωμάτων του ανθρώπου (δικαίωμα σε υγεία, κατοικία, περιβάλλον, πολιτισμό, ειρήνη, ανάπτυξη, φροντίδα και διαφύλαξη οικογένειας, παιδιού, ατόμων με Αναπηρία και ευάλωτων ομάδων κ.α.), της αρχής του πλουραλισμού ως αναγνώριση της οργανωμένης κοινωνικής πρωτοβουλίας, των αρχών της συμμετοχής και της αλληλεγγύης, της αρχής της επικουρικότητας και της συμπληρωματικής λειτουργίας του εθελοντισμού προς τις κρατικές προβλέψεις φροντίδας και πρόνοιας.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο έχει αναγνωριστεί η αξία του εθελοντισμού και έχει τονιστεί διαχρονικά και μέσα από ψηφίσματα και εκθέσεις ότι ο εθελοντισμός αποτελεί έκφραση αλληλεγγύης, ελευθερίας και ευθύνης που συμβάλλει στην ενίσχυση της συλλογικότητας και της συμμετοχικότητας στα κοινά με παράλληλη δυνατότητα ατομικής ανάπτυξης, στην κοινωνική συνοχή και ένταξη και στη διάδοση των ευρωπαϊκών αξιών, όπως ορίζονται στο άρθρο 2 της Συνθήκης της Λισαβόνας και στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Περαιτέρω, έχει επισημανθεί ότι ο εθελοντισμός κατατείνει στην δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου, στην προαγωγή της απασχολησιμότητας και της αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών, στην δημιουργία κοινωνικών και οικονομικών ευκαιριών, στην πολιτισμική ανάπτυξη και στην προώθηση της αμοιβαίας κατανόησης και των διαπολιτισμικών σχέσεων και την οικοδόμηση συνθηκών συμφιλίωσης και ειρήνης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έβαλε σε πρώτο πλάνο τον εθελοντισμό, προωθώντας τον αρχικά κυρίως μέσω του προγράμματος EVS (Ευρωπαϊκή Εθελοντική Εργασία), εν συνεχεία μέσω του Erasmus+ και κατά τα τελευταία χρόνια μέσω του Ευρωπαϊκού Σώματος Αλληλεγγύης που στοχεύει στην αξιοποίηση των εθελοντικών δράσεων για την προώθηση της ένταξης και

της πολυμορφίας, την καθιέρωση πράσινων πρακτικών, την ενίσχυση της συμμετοχικότητας στις δημοκρατικές διαδικασίες και την διευκόλυνση της ψηφιακής μετάβασης.

Το ευρωπαϊκό έτος εθελοντισμού 2011 αποτέλεσε την αφορμή για την θέσπιση/αναθεώρηση πολλών εθνικών νομικών πλαισίων σχετικά με τον εθελοντισμό σε ολόκληρη την Ευρώπη. Παράλληλα άρχισε και η χώρα μας να κάνει κάποια βήματα για την βελτίωση του πλαισίου της, το οποίο είτε ρύθμιζε έως τότε ορισμένους μόνο τομείς (ιδίως σε θέματα πολιτικής προστασίας), είτε ήταν αποσπασματικό, ακόμα και ελλιπές σε ορισμένες περιπτώσεις. Τον Δεκέμβριο του 2021, θεσπίστηκε για πρώτη φορά ένα ενιαίο νομοθέτημα (ν.4873/2021) με τίτλο «Προστασία του εθελοντισμού, ενίσχυση της δράσης της Κοινωνίας των Πολιτών, φορολογικά κίνητρα για την ενίσχυση της κοινωφελούς δράσης των Οργανωμένης Κοινωνίας των Πολιτών (ΟκοιΠ) και λοιπές διατάξεις».

Αν και η συγκεκριμένη πρωτοβουλία - η οποία στόχευε στη θέσπιση μιας ενιαίας ρύθμισης θεμάτων που αφορούν στην καταχώρηση, εγγραφή και χρηματοδότηση των εθελοντικών οργανώσεων που συστάθηκαν και λειτουργούν στην Ελλάδα με κοινωφελή σκοπό, προς διασφάλιση της ακεραιότητας, της διαφάνειας, της χρηστής διαχείρισης και της λογοδοσίας αυτών και στην εθελοντική απασχόληση εντός ή εκτός Ελλάδος που παρέχεται άνευ ανταλλάγματος - μπορεί να θεωρηθεί ως μια θετική απόπειρα ρύθμισης και εκσυγχρονισμού των παραπάνω ζητημάτων, εντούτοις θα μπορούσε με τη συμβολή της Οικονομικής και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδας, η οποία αποτελεί το συνταγματικά κατοχυρωμένο φορέα για τον κοινωνικό διάλογο και την οργανωμένη κοινωνία των πολιτών στην θεσμική της μορφή, να καταστεί πληρέστερη και αποτελεσματικότερη.

Η Ο.Κ.Ε. αξιοποιώντας τις εξειδικευμένες θέσεις και προτάσεις των οργανώσεων που την απαρτίζουν θα ήταν δυνατόν να συμβάλλει τόσο στην καταλληλότερη οριοθέτηση των ορισμών, του πεδίου εφαρμογής και των τομέων που χρήζουν

² Ανθόπουλος Χαράλαμπος (2000). «Εθελοντισμός-Αλληλεγγύη και Δημοκρατία». Εκδόσεις: ΟΞΥ.

νομοθετικής κάλυψης, όσο και στην αποτελεσματικότερη και ορθολογικότερη ρύθμιση επιμέρους ζητημάτων με τέτοιο τρόπο ώστε να προάγεται η πολυφωνία και η συμπεριληπτικότητα, να προβλέπονται εναλλακτικές λύσεις για την ελαχιστοποίηση της γραφειοκρατίας και τη διασύνδεση των υφιστάμενων μητρώων και πληροφοριακών συστημάτων προς την αποτροπή πιθανών αλληλοκαλύψεων, ιδίως μέσω των νέων τεχνολογιών. Θα μπορούσε έτσι, να επιτευχθεί η απαραίτητη ισορροπία μεταξύ ασφάλειας και ευελιξίας που θα ενθαρρύνει την καλλιέργεια μιας νέας γενιάς ενεργών πολιτών σε εναρμόνιση και με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

Με τον τρόπο αυτό θα ήταν δυνατόν να θεσπιστεί ένα νομοθετικό πλαίσιο-τομή για τον εθελοντισμό με όρους υψηλού επιπέδου που θα μπορούσε να αποτελέσει «μοχλό οικονομικής ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς, που να ενισχύει το κοινωνικό και ανθρώπινο κεφάλαιο, να προωθήσει την αλληλεγγύη μεταξύ των γενεών, προσφέροντας ταυτόχρονα σημαντική οικονομική αξία και κεντρικό παράγοντα πολλών κοινωνικών πολιτικών και δείκτη του αντικτύπου των δημόσιων πολιτικών» όπως αναφέρεται στην Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (2013) με θέμα «Στατιστικά εργαλεία για τη μέτρηση του εθελοντισμού».

Σε επόμενο στάδιο, σημαντικός θα ήταν ο ευκρινέστερος προσδιορισμός των αρμοδιοτήτων Πολιτείας, Τοπικής Αυτοδιοίκησης και εθελοντικών οργανώσεων, προκειμένου να είναι ξεκάθαρος ο ρόλος και η συμπληρωματική προς το κράτος λειτουργία των τελευταίων, καθώς και ο συντονισμός όλων των παραπάνω για την επίτευξη των καλύτερων δυνατών αποτελεσμάτων για τους πολίτες. Χρήσιμη θα ήταν επίσης, σε συνέχεια της πρόβλεψης του Ειδικού Μητρώου ΟκοίΠ, η υιοθέτηση ενός πιο συστηματικού τρόπου για την καταγραφή εθελοντών και τις αναγκών για εθελοντικές δράσεις και η ενθάρρυνση διασύνδεσης και επαφής των επιμέρους εθελοντικών οργανώσεων.

Το θεσμικό πλαίσιο για τη λειτουργία του

εθελοντισμού είναι απαραίτητο να διαπνέεται σταθερά από τις παραπάνω αναφερόμενες συνταγματικά κατοχυρωμένες αρχές, να στοχεύει στην άρση ανισοτήτων και την προστασία και ευημερία εθελοντών και ωφελουμένων με έμφαση στις ευάλωτες ομάδες. Θα πρέπει να προωθεί την εκπαίδευση και κατάρτιση των εθελοντών, εφοδιάζοντάς τους έτσι με αναγνωρισμένα προσόντα και δεξιότητες προς αξιοποίηση για τον εν γένει εργασιακό τους βίο. Τέλος, δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται η ανάγκη για θέση δικλίδων ασφαλείας για τη διασφάλιση της τήρησης του νομοθετικού πλαισίου, καθώς και η σημασία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινωνικής προσφοράς του εθελοντισμού.

Σε συνέχεια του Ευρωπαϊκού έτους Νεολαίας 2022, η χώρα μας έχει θέσει μεταξύ άλλων ως προτεραιότητές της τη θεσμική αναγνώριση του Youth Work και του Νεανικού Εθελοντισμού στην Ελλάδα και την Προώθηση της μάθησης, της πολιτιστικής και φυσικής κινητικότητας των νέων. Προς ενίσχυση των παραπάνω στόχων, η εκπαίδευση μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην δημιουργία συνείδησης εθελοντισμού στη νέα γενιά, τόσο με την διανομή του κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού σε σχολικό περιβάλλον, όσο και με την οργανωμένη προσπάθεια διδασκαλίας των βασικών αρχών του εθελοντισμού σε ειδικούς εκπαιδευτικούς χώρους, απευθυνόμενους κατά κύριο λόγο σε νέους. Η δε παροχή κινήτρων ενθάρρυνσης και η αναγνώριση και προβολή του εθελοντισμού και των δράσεών του είναι δυνατόν να παρακινήσουν τους νέους σε μεγαλύτερη συμμετοχικότητα, σταθερότερο προσανατολισμό και τη δέσμευση σε μια νοοτροπία περισσότερο συνυφασμένη με την εθελοντική προσφορά.

Η Ο.Κ.Ε. τόσο μέσω γνωμοδοτήσεων και πρωτοβουλιών της, όσο και μέσω συμμετοχής της σε σχετικές εκδηλώσεις, μπορεί και είναι πρόθυμη να αποτελέσει σημαντικό αρωγό στην προσπάθεια προς το σκοπό αυτό στη χώρα μας.